

UDK 811.112.2'25

Pregledni rad

Ružica ZELJKO-ZUBAC (Mostar)

Sveučilište u Mostaru – Filozofski fakultet

Senka MARINČIĆ (Mostar)

Sveučilište u Mostaru – Filozofski fakultet

O NJEMAČKIM PREFIKSALNIM GLAGOLIMA I NJIHOVOM PREVOĐENJU NA HRVATSKI JEZIK

Iako su glagoli prema svojoj brojnosti tek na trećem mjestu u njemačkom vokabularu oni imaju značajnu ulogu. S jedne strane glagol je jezgra predikacije, a s druge strane ima veoma važne semantičke zadaće. Osim jednostavnih glagola u njemačkom jeziku ima i veliki broj glagola koji su tvoreni pomoću različitih prefiksa. Svaki dodani prefiks mijenja u cijelosti ili djelomično značenje novonastalog glagola. Prefiksi se u njemačkom jeziku pojavljuju kao odvojivi ili neodvojivi tvorbeni elementi. U ovom radu se analiziraju njemački prefiksadni glagoli na morfološkoj i semantičkoj razini i uspoređuju s prijevodnim realizacijama u hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: *prefiksadni glagoli, odvojivi, neodvojivi, njemački, hrvatski, morfološka analiza, semantička analiza, prijevodne realizacije*

Uvod

U pogledu tvorbe u njemačkom jeziku razlikujemo jednostavne glagole (Stammverben): *backen, denken, lesen, trennen, ziehen*; izvedene glagole (abgeleitete Verben): *hüsten, lächeln, steigern* ili *erblühen, vernetzen, zerlegen* i složene glagole (zusammengesetzte Verben): *bankrottgehen, handarbeiten, hängenbleiben* ili *annehmen, nachmachen, vorkommen*.

U njemačkom jeziku glagolski fond se većinom obogaćuje pomoću izvođenja iz drugih vrsta riječi (*Dank* > *danken*, *blöd* > *blödeln*, *du* > *duzen*) ili dodavanjem različitih prefiksa na već postojeće glagole (*fahren* – *abfahren, anfahren, ausfahren, befahren, erfahren, mitfahren, nachfahren, zurückfahren* i dr.) pri čemu svaki od ovih prefiksa mijenja semantičko značenje novonastalog glagola.

Sustav prefiksa u njemačkom jeziku je jako kompleksan ponajviše zbog činjenice da postoje različite vrste prefiksa u pogledu njihove naglašenosti/nenaglašenosti što uvjetuje različito pisanje glagola, ali i njihovo značenje.

I različito nazivlje u okviru lingvističke literature dodatno zbunjuje strane govornike. Vodeći njemački jezikoslovci imaju različite poglede o tome što je to ‘glagolski prefiks’ stoga se u prvom dijelu rada bavimo interpretacijama toga veoma značajnog tvorbenog elementa, ali i morfološkim i semantičkim osobinama prefiksálnih glagola.

U drugom dijelu rada bavimo se prijevodnim realizacijama u hrvatskom jeziku s posebnim naglaskom na njemačke ‘prefiksálne glagole’ s istim prefiksom koji mogu biti i naglašeni i nenaglašeni, ali sa znatnom semantičkom razlikom.

1. Glagolski prefiksi u njemačkom jeziku

Tvorbeni ili derivacijski morfem (Wortbildungsmorphem/Derivationsmorphem) pozicioniran ispred osnovnog morfema naziva se **prefiks** (njem. **Präfix**, prema lat. **praefigere** ‘vorn anhaften’). Riječ je o vezanom morfemu koji stoji lijevo od osnove, ima apstraktno značenje tako da se značenski ne može izjednačavati s drugim jednosložnim morfemima. Skoro svaki njemački glagol može se modificirati pomoću prefiksa što ovaj način derivacije čini jako produktivnim. Kao jedan od najvećih problema nameće se promišljanje što je to uopće prefiksalna tvorba, ali i već spomenuta neujednačena terminologija koju nalazimo u relevantnoj lingvističkoj literaturi.¹ Moramo naglasiti da se različiti termini pojavljuju samo kada je riječ o ‘odvojivim prefiksima’ koji u njemačkom jeziku svoju primjenu imaju i kao slobodni leksički morfemi, tj. spadaju u inventar drugih vrsta riječi.

Engel² tako pravi razliku između ‘feste’ i ‘abtrennbare Präfixe’ koje potom označava kao ‘**Verbzusätze**’. Kod Eisenberga³ imamo podjelu u kojoj su **Präfixverben** (npr. *befragen*) oni koji imaju neodvojive prefikse, dok glagole s odvojivim prefiksima naziva „**Partikelverben**“ (npr. *anfragen*). U

¹ Grimm (1878) i Paul (1920) smatraju da se radi o kompoziciji te da su prefiksi prva sastavnica složenice. Henzen prefigiranje čak smatra trećim tipom tvorbe u njemačkom jeziku pored izvođenja (Ableitung) i slaganja (Komposition). Usp. Henzen, Walter: *Deutsche Wortbildung* (= Sammlung kurzer Grammatiken germanischer Dialekte, Ergänzungsreihe Nr. 5), 3., durchgesehene und ergänzte Aufl., Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1965.

² Engel, Ulrich: *Deutsche Grammatik*, 3., korrigierte Auflage, Julius Gross Verlag, Heidelberg, 1996, str. 439.

³ Eisenberg, Peter: *Grundriss der deutschen Grammatik*, Bd. 1: Das Wort. Stuttgart/Weimar, 1998, str. 254.

DUDEN-Grammatik⁴ također nalazimo podjelu na „**Präfixverben**“ i „**Partikelverben**“ s napomenom da su prefiksalsni glagoli naglašeni na glagolu, a ovi drugi na partikuli. Važno je napomenuti da se u ranijim izdanjima pojavljuje i termin **Halbpräfixe** za koje se kaže: „*Sie gehören dem Übergangsbereich zwischen Präfixbildung und Wortkomposition an.*“

Neki prefiksi pojavljuju se i kod drugih vrsta riječi (imenice, pridjevi), međutim u njemačkom jeziku imamo prefikse koji se mogu povezati samo s glagolima. Donalies⁵ o tome kaže slijedeće: „Die zentralen einheimischen Präfixe, die Verben aus Nomina oder Adjektiven ableiten, nämlich *be-*, *ent-*, *er-*, *ver-* und *zer-* (...) werden ausschließlich zur Verbderivation verwendet.“ Za Donalies su samo ovi prefiksi '**pravi prefiksi**', jer se oni nikada ne mogu odvojiti od glagola, uvijek stoje ispred pa otuda i ovo „Prä-“. Većina ostalih tvorbenih elemenata može se odvojiti od glagola i stajati iza njega (*Sie **sieht** ihn unglaublich gerne an.* / *Er **steht** immer früh **auf**.* / ***Geh** du schon mal **vor**!*). Ona takve primjere svrstava pod „**Präverbfügungen**“, tj. kaže za njih da se sastoje od glagola i prijedloga koji stoji ispred njega, dakle sastoje se od sintaktički mobilnih elementa.

Osim g. n. pojavljuju se i drugi nazivi koji često dovode do zabune, pa ćemo za naše istraživanje prefikse označavati kako to čine Fleischer i Barz⁶, jer je njihova podjela na '**untrennbare Präfixe**' i '**trennbare Präfixe**' najjednostavnija za one koji njemački uče kao strani jezik. Važno je pri tome napomenuti da glagole s neodvojivim prefiksom tvorimo pomoću izvođenja (derivacije), a s odvojivim prefiksima pomoću slaganja (kompozicije) iako se i o ovom pitanju mišljenja mnogih lingvista razilaze.

1.1. Neodvojivi prefiksi

Prefiksi **be-** (*beampeln*, *befragen*, *bemuttern*, *beschmutzen*, *betonen*), **ent-** (*entbinden*, *entfallen*, *entkommen*, *entlasten*, *entschuldigen*), **er-** (*erblicken*, *erfordern*, *erkälten*, *erleben*, *erwerben*), **ver-** (*verderben*, *verlesen*, *vermeiden*, *verstoßen*, *vertun*) i **zer-** (*zerbrechen*, *zerkauen*, *zermatschen*, *zerschlagen*, *zertrennen*) spadaju u domaće prefikse i sudjeluju samo u tvorbi glagola. Oni su nenaglašeni i uvijek čvrsto vezani uz osnovni glagol bez obzira u kojem vremenu se pojavljuju (npr. *beampeln* – *beampelte* – *beampelt*;

⁴ DUDEN: *Die Grammatik* 4, 5. / 8. Aufl., Dudenverlag, Mannheim, Wien, Zürich, 2005, 2009, str. 439ff i str. 690ff.

⁵ Donalies, Elke: *Die Wortbildung des Deutschen*, 2. überarbeitete Auflage, Narr Franke Verlag, Tübingen, 2005, str. 26–30.

⁶ Fleischer, Wolfgang i Barz, Irmhild: *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*, 2., durchgesehene und ergänzte Auflage, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1995.

entbinden – entband – entbunden)⁷. Pomoću njih znatno se obogaćuje inventar glagola, međutim ne sudjeluju svi prefiksi podjednako u tvorbi novih glagola⁸. Osim domaćih glagoli se tvore i pomoću prefiksa iz drugih jezika (latinskoga, francuskoga) kao npr. **de(s)-** (*debitieren, deformieren, demarkieren, desorganisieren, desoxidieren*), **dis-** (*disharmonieren, diskreditieren, diskriminieren, diskutieren, dislozieren*), **in-** (*infiltrieren, inkorporieren, insolieren, inszenieren, integrieren*), **re-** (*reaktivieren, redefinieren, refinanzieren, rekreieren, revakzinieren*). Ovo su samo neki od neodvojivih stranih prefiksa i već na prvi pogled uočavamo da su ovakvi glagoli razumljivi bez većih poteškoća u ostalim europskim jezicima pa tako i u hrvatskom. Oni spadaju u tzv. internacionalizme (hrv. *debitirati, infiltrirati, reaktivirati* itd.) pa se njima više nećemo baviti.

Već smo ranije spomenuli da svaki prefiks modificira semantičko značenje osnovnoga glagola bilo djelomično ili u cijelosti. To možemo pokazati na glagolu '*fahren*' koji povezujemo s neodvojivim domaćim prefiksima tako da dobijemo nove glagole *befahren, entfahren, erfahren, verfahren, zerfahren*. Donalies⁹ upozorava na činjenicu da semantički gledano glagolski prefiks s jedne strane može biti „*Determinans*“ (npr. *erblühen*), a s druge strane i „*Determinatum*“ (npr. u *vergolden* '*mit etwas versehen, und zwar mit Gold*').

Od osnovnih intransitivnih glagola uz dodatak prefiksa **be-**, **er-**, **ver-** i **zer-** postaju tranzitivni glagoli. Tako *lügen* postaje *jmdn. belügen* ili npr. za '*in einer Villa wohnen*' (Dat.) možemo reći '*eine Villa bewohnen*' (Akk.). Naročito tvorben je prefiks **ver-** koji se pojavljuje s osnovnim glagolima izvedenim od pridjeva (*veralten, verjungen, verlängern, versüßen, vertiefen*) i imenica (*vergittern, verglasen, verschalen, versteinern, verzäunen*). Tako npr. *Er veraltet* znači *Er wird alt*. Dok kod glagola *vergittern* imamo značenje '*etw. wird mit Gittern versehen*'. Glagoli s prefiksom **zer-** nešto su češći s glagolskom osnovom (*zerbrechen* > *etw. völlig brechen*) nego s imenicama (npr. *zerscherben* > *etw. zu Scherben machen*) ili pridjevima (npr. *zerkleinern* > *in kleinere Stücke schneiden*, d. h. *etwas kleiner machen*). U svakom slučaju radi se o opisu nečega u što se objekt pretvara, odnosno signalizira se provođenje neke radnje koja vodi do totalnog uništenja istoga ('*zerbricht jemand ein Glas*' znači '*das Glas ist völlig zerstört und unbrauchbar*'). Osim prethodno navedenih kao neodvojivi pojavljuje se i prefiks **miss-** (*missachten, missbilligen, miss-*

⁷ Karakteristično za ove glagole je da se particip II. ne tvori pomoću prefiksa **ge-** što je pravilo za većinu njemačkih glagola (*gelernt, gedacht, gegessen, geschrieben, gezogen* i sl.).

⁸ U DUDEN Grammatik (1995) na str. 445 nalazimo slijedeće podatke o frekventnosti: prefiks **ver-** oko 45%, **be-** oko 25%, **ent-** oko 15%, **er-** oko 10%, a za **zer-** i ostatak prefiksa koji se ubrajaju u ovu skupinu oko 5%.

⁹ Donalies (2005), str. 114. Usp. i (2007), str. 89.

handeln, misstrauen, missverstehen). Međutim on se uzima kao iznimka zbog činjenice da se pomoću njega također prefigiraju imenice (*Misserfolg, Missheirat, Missverständnis*) i pridjevi (*missmutig, missvergnügt, misstraurisch*). Glagola s ovim prefiksom nema mnogo, a pomoću **miss-** negira se ono što je opisano osnovnim glagolom (npr. '*jmdn. / etw. missachten*') ili dopunjava značenje „falsch, schlimm“ (npr. '*jmdn. misshandeln*' = '*jmdn. schlimm behandeln*').¹⁰

Neke od ovih glagola jako je teško analizirati ponajprije zbog činjenice što nije sasvim jasno ako uzmemo pravilo 'Righthand Head Rule' što bi u stvari bila glava izvedenice. Ni pridjev, ni imenica, ali ni prefiks koji stoji lijevo ne mogu se smatrati glavom izvedenice pa stalno predstavljaju izazov za lingviste i rješenja koja nam oni nude. Donalies¹¹ pak smatra da su glagolski prefiksi mogući kao glava derivata, jer u svakom slučaju oni mogu biti njihova semantička jezgra. Ona u svom razmišljanju nije usamljena, jer su postojala i ranija tumačenja o tome da se germanski prefiksi smatraju glavom kompleksnih glagola. I Olsen¹² navodi da tvorbeni element koji se nalazi lijevo i kojeg možemo smatrati glavom kompleksne riječi prenosi svoje morfosintaktičke specifičnosti na cijelu konstrukciju te da je u stanju imenice i pridjeve pretvoriti u glagole.

1.2. Odvojivi prefiksi

U skupinu prefiksalsnih glagola spadaju i glagoli koji uz sebe vežu neki od odvojivih prefiksa u njemačkom jeziku (**ab-**, **an-**, **auf-**, **aus-**, **bei-**, **durch-**, **ein-**, **los-**, **mit-**, **nach-**, **über-**, **um-**, **unter-**, **vor-**, **wider-** i **zu-**)¹³. Većinu navedenih glagolskih prefiksa u njemačkom jeziku nalazimo i kao slobodne morfeme, tj. formalno nas podsjećaju na prijedloge¹⁴. Njihova glavna karakteristika je da su naglašeni te da se u prezentu i preteritu odvajaju od osnovnog glagola i zauzimaju poziciju iza njega (**aufmachen** – **macht auf** – **machte auf**). Iako se u participu II. ponovo spajaju s osnovnim glagolom ipak dolazi do morfološkog odvajanja kod glagola koji particip II. tvore pomoću **ge-** (**auf-ge-**

¹⁰ Usp. Fleischer, W. i Barz, I. (1995), str. 324.

¹¹ Više o tome kod Donalies (2005), str. 119f.

¹² Olsen, Susan: GE-Präfigierungen im heutigen Deutsch. Ausnahmen von der 'Righthand Head Rule'?, In: *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur (PBB Tübingen)* 113, 1991, str. 336–366.

¹³ Usp. Fleischer, W. i Barz, I. (1995), str. 29 i kod Talanga, T. (2013): *Einführung in die Wortbildung der deutschen Sprache*, Filozofski fakultet, Osijek, str. 115–127. Talanga ovu temu obrađuje pod naslovom '*Verbale Derivate mit stets trennbaren Halbpräfixen (I)*'.

¹⁴ Ovaj tip glagola često se svrstava u tvorbeni način kompozicije (Präfix + Verb = verbales Kompositum). Oni čak ispunjavaju većinu od 16 kriterija koje su Ortner i Ortner (1984) postavili kao pravila za svrstavanje neke riječi u složenicu.

macht). Isto je i kod infinitivnih konstrukcija sa ‘zu’ (npr. *ein-zu-bauen*, a ne *zu *einbauen*) za razliku od g. n. glagola s neodvojivim prefiksom (*beratet, zu beraten*, ali ne **be-zu-raten*).

Njihovo semantičko značenje je posebno kompleksno. Fleischer i Barz¹⁵ upozoravaju na činjenicu da značenjski odnos između osnovnog morfema i istozvučnog prefiksa može biti različito izražen ovisno o derivacijskoj osnovi. Oni navode tri mogućnosti:

a) **značenje prefiksa i osnovnog morfema podudara se u bitnim obilježjima** (usp. *etw. an die Wand (an)kleben – etw. ankleben*);

b) **značenje osnovnog morfema i značenje prefiksa nemaju zajednička obilježja** (*anbraten* znači ‘nur teilweise braten’) i

c) **prefiks povezan s istom osnovom ima različita značenja koja manje ili više odstupaju od značenja osnovnog morfema** (*eine Stadt anfahren* znači ‘Richtung auf ein Objekt zu’ za razliku od npr. *eine Person anfahren* sa značenjem ‘Richtung auf ein Objekt zu und Berührung des Objekts’, *am Berg anfahren* ‘Beginn des Prozesses’ ili *angefahren kommen* ‘Bewegung auf den Sprecher zu’).

Odvojivi prefiksi mogu modificirati jednostavne i složene glagole, ali u nekim slučajevima mogu poslužiti i kao tvorbeni element za transpoziciju pridjeva (*ab-fett-en*) i imenica (*ab-sahne-n*) u glagole. Za svaki od navedenih prefiksa postoji velik broj različitih semantičkih nijansi koje ćemo predstaviti u kratkim crtama.

Prefiks **ab-** opisuje: ‘das Fortbewegen oder Entfernen’, često služi kao antonim za **an-**: (*abfahren, abmarschieren, abschneiden*); ‘Abtrennen, Unterbrechen oder außer Betrieb setzen’ (*abklemmen, abstellen, abgrenzen*); ‘die Tätigkeit läuft von Anfang bis zum Ende ab’ (*abbezahlen, abpumpen, abwarten*); ‘Bedeutungsintensivierung des Basisverbs’ (*abändern, absichern, abschulften*); ‘Zustandsveränderung’ (*abkühlen, abmagern, abschwächen*); ‘Vorbildnachahmung’ (*abbilden, abschreiben, jmdm. absehen*); ‘etw. Negatives und Abwertendes beim Basisverb’ (*annutzen, abqualifizieren, abwerten*); ‘Beseitigung von etw.’ (*abbestellen, abmelden, abgewöhnen*); ‘etw. wird vertikal nach unten vollzogen, antonim za **auf-**’ (*abrunden, abspringen, absteigen*).

Prefiks **an-** je visoko produktivan i može imati slijedeća značenja: ‘Berühren od. Verbinden von etw.’ (*anbinden, anfühlen, anknüpfen*); ‘die Handlung ist auf jmdn. / etw. gerichtet’ (*jmdn. anblinzeln, anflehen, anlächeln*); ‘die Tätigkeit wird nur bis zu einem gewissen Grad vollzogen’ (*anbeissen, anbrechen, anzahlen*); ‘Beginn einer Tätigkeit’ (*anfahren, angreifen, anschalten*); ‘Intensivierung des im Basisverb genannten’ (*anhäufen, anlü-*

¹⁵ Više o tome kod Fleischer, W. i Barz, I. (1995), str. 29.

gen, anzweifeln). Vrlo često se particip II. kod takvih glagola pojavljuje s glagolom **kommen** i označava ‘Bewegung eines Objekts auf den Sprecher zu’ (*angerannt kommen, angeritten kommen, angeschlichen kommen*).

Za prefiks **auf-** također možemo reći da je dosta produktivan. Povezuje se najčešće s drugim glagolima (*aufbeißen, auffallen, aufklappen, aufpassen, aufschneiden* i sl.). Rjeđe se pojavljuje s imenicama (*auftischen*) i pridjevima (*aufbessern*). Njegova značenja mogu biti: ‘etw. wird geöffnet (suprotnost izražavaju s **zu-**)’ (*aufbinden, aufmachen, aufschließen*); ‘ein Geschehen wird nach oben vollzogen’ (*aufblicken, sich aufrichten, aufwirbeln*); ‘Beginn eines Geschehens’ (*aufblühen, aufflammen, aufleuchten*); ‘ein plötzliches (meist kurzes) Geschehen’ (*aufbrüllen, aufleuchten, aufschluchzen*); ‘Vollendung eines Geschehens’ (*aufessen, aufheben, aufräumen*); ‘**auf-** izražava da se nešto može s nečim drugim dovesti u vezu ($\approx$ **an-**)’ (*etw. / auf etw. (Akk) aufdrucken, etw. / auf etw. (Akk) aufnähen, etw. / auf etw. (Akk) aufsprühen*); ‘Überführung / Übergang in einem anderen Zustand’ (*etw. auffrischen, etw. auflockern, jmdn. aufmuntern*); ‘Intensivierung des im Grundwort genannten Geschehens’ (*aufbewahren, sich aufopfern, auftauen*).

I prefiks **aus-** je dosta produktivan, posebno s glagolima (*ausatmen, ausdenken, ausgeben*) dok se s imenicama (*auszahlen*) i pridjevima (*ausnüttern*) rjeđe povezuje. Značenja mnogih glagola s ovim prefiksom su višeznačna tako da je precizna podjela vrlo teško ostvariva. Glagol **auslesen** može značiti slijedeće: ‘zu Ende lesen / aufhören zu lesen / aussondern / auswählen’¹⁶. Ostala moguća značenja su: ‘etw. kommt nach außen oder wird nach außen gebracht’ (*ausatmen, auslaufen, ausladen*, a dovode se u vezu s prefiksima *hinaus-, heraus-* i *ein-*); ‘etw. wird intensiv bis zum Schluss gemacht’ (*ausbrennen, ausschlafen, ausziehen*); ‘ein Gerät wird außer Funktion gesetzt’ (*ausdrehen, auslöschen, ausschalten*); ‘etw. wird leer gemacht’ (*etw. ausgießen, etw. ausleeren, etw. ausschütten*); ‘Entfernung des im Basiswort Gennanten ($\approx$ **ent**)’ (*auskernen, auskrauten, aussteinen*); ‘negatives Äußern gegenüber einer Person’ (*auslachen, auspfeifen, ausschimpfen*).

Prefiks **bei-** se uglavnom povezuje s glagolima (*beifügen, beibringen, beidrehen, beimessen, beispringen, beitragen*). Mnogi glagoli ovoga tipa su leksikalizirani. **Bei-** dakle znači ‘dass etw. zu anderem hinzukommt oder bei ihm dabei ist ($\approx$ **hinzu-**)’. Često stoje s objektom u dativu, npr. *jmdm. beispringen* znači ‘jmdm. der in Not ist (schnell) helfen’, ali i s dva objekta *jmdm. etwas beibringen* znači ‘jemanden etwas lehren’ i sl. Fleischer i Barz navode da se s ovim prefiksom ne tvore više novi glagoli.¹⁷ S ovim prefiksom

¹⁶ Usp. Talanga (2013), str. 119f.

¹⁷ Usp. kod Fleischer i Barz (1995), str. 337.

rijetko se tvore tranzitivni glagoli (*etw. beisetzen, etw. beibehalten*).

S prefiksom **ein-** povezuju se glagoli (*einbrechen, eindrehen, einfahren*), nešto rjeđe imenice (*eincremen, einrahmen*) i dosta rijetko pridjevi (*einfetten, eintiefen*). Etimološki *ein-* odgovara prijedlogu *in* (mhd. *īn*) što se može dokazati na primjeru glagola *einbegriffen* i *inbegriffen* koji se koriste paralelno s istim značenjem.¹⁸ Prefiks *ein-* može signalizirati slijedeće: ‘jmd. / *etw.* bewegt sich von außen her in das Innere von etwas’ s glagolima kretanja kao osnovom (intransitivni glagoli), npr. *einfahren, einparken, einwandern* ili s glagolima koji označavaju ‘*etw.* wird in das Innere von *etw.* gebracht’ (*etw.* in *etw.* + Akk.), kao npr. *einbauen, einfüllen, einstecken*; ‘*etw.* umschließt das im Basiswort Genannte’ (*eingittern, einkreisen, einzäunen*); ‘Intensivierung des im Basisverb Genannten’ (*einnehmen, einmassieren, einstürzen*); ‘der Übergang / die Überführung in einen anderen Zustand’ (*einbürgern, eindeutschen, einschlafen*). S ovim prefiksom se tvore brojni novi glagoli, a velik broj glagola se smatra leksikaliziranim (*eintreffen* sa značenjem ‘ankommen’, *einladen* sa značenjem ‘zum Besuch auffordern’ i sl). Za mnoge glagole možemo potvrditi i njihovu polisemantičnost koja često predstavlja problem za one koji se njemačkim bave kao stranim jezikom. Talanga¹⁹ navodi zanimljiv primjer, tj. glagol *einweihen*. S jedne strane imamo značenje ‘*etw.* in feierlicher Form der Öffentlichkeit übergeben’ (*Die neue Schule wurde gestern eingeweiht. / Jučer je otvorena nova škola.*) ili sa značenjem ‘jmdn. mit *etw.* vertraut machen’ (*Sie ist in seine Pläne eingeweiht. / Ona je upoznata s njegovim problemima.*). Glagoli s ovim prefiksom mogu biti intransitivni i tranzitivni pri čemu mogu zahtijevati različite padeže (s dat. *sich einbilden*; s akuz. *einladen jmdn. zu*; dat. / akuz. *sich einbilden etw.*; s prijedložnim objektom *sich einstellen auf* itd.).

S **nach-** povezuju se uglavnom glagoli (*nacharbeiten, nachbilden, nachlegen*), a dosta rijetko s glagolima nastalim od imenica (*nachäffen, nachzahlen*) ili pridjeva (*nachdunkeln*). Fleischer i Barz²⁰ napominju da su glagoli s ovim prefiksom često komplementarni s **vor-**, osobito pri opisu horizontalnog kretanja ili za vremenske odnose ali s napomenom da se oni ne mogu proizvoljno mijenjati kod jednog te istog osnovnog glagola. Raspon njihovog značenja je slijedeći: s glagolima kretanja, ako opisuju ‘hinter *etw.* her’ (*jmdm. nacheilen, nachfahren, nachrennen / jmdm. etw. nachsenden, nachschicken, nachwerfen*); također opisuju i ‘Wiederholung des im Basisverb Genannten’ (*nachimpfen, nachprüfen, nachrechnen*); ‘*etw.* wird nachträglich, später als erwartet gemacht’ (*nacharbeiten, nachliefern, nachzahlen*); ‘die In-

¹⁸ Isto.

¹⁹ Talanga, T. (2013), str. 123.

²⁰ Fleischer i Barz (1995), str. 340.

tensivierung des im Basisverb genannten Geschehens' (*nachdenken, nachfragen, nachsehen*); kod glagola koji opisuju akustičko opažanje označavaju 'die Dauer des im Basisverb Gesagten' (*nachhallen, nachklingeln, nachtönen*); 'jmd. orientiert sich nach dem Vorbild / dem Original, das er imitieren will' (*nachbauen, nacherzählen, nachsingen*).

Prefiks **vor-** se uglavnom povezuje s glagolima kao osnovom (*vordringen, vorfahren, vortreten* itd.) i za njega se može reći da je slabo produktivan. Značenja glagola s ovim prefiksom su slijedeća: opisuje 'eine Bewegung nach vorn bzw. bis zu jmdm. oder einem Ziel' (*vorrücken, vorfahren / s. vordrängen, vorgehen*); 'ein Geschehen, um zu zeigen, wie etw. gemacht wird' (*vormachen, vorspielen, vortanzen*); 'eine Handlung, die vor der eigentlichen Haupthandlung stattfindet' (*vorarbeiten, vorkochen, vorwärmen*); 'eine Handlung, die vor jmdm. ausgeführt wird' (*vorbringen, vorlesen, sich vorstellen*); 'ein Plan liegt vor' (*vordatieren, sich vornehmen, vorsehen*). Mnogi glagoli s ovim prefiksom su leksikalizirani (npr. *etw. vorschreiben* znači 'ein bestimmtes Verhalten oder Handeln fordern'). Većinom su tranzitivni glagoli, a nije rijetkost da zahtijevaju dva objekta (dat. + akuz.).

Kod odvojivih prefiksa **zu-** spada u jako produktivne prefikse. Povezuje se s jednostavnim (*zuhauen, zumachen, zunehmen*) ili složenim glagolima (*zubereiten, zubekommen, zugestehen*). Nekolicina glagola može biti povezana i s osnovama od imenica (*zuschlagen* ← *schlagen* (← *Schlag*) ili još rjeđe pridjeva (*zuheilen* ← *heilen* (← *heil*)). Moguća značenja su: 'dass etw., was offen war, geschlossen, bedeckt oder gefüllt wird' (*zudecken, zunageln, zuschauffeln*), a često se koristi kao suprotnost za **auf-** (*aufmachen* ↔ *zumachen*); 'bezeichnet die Richtung auf jmdn. / etw. hin' (*auf jmdn. / etw. zufahren, auf jmdn. / etw. zufliegen, auf jmdn. / etw. zuspringen*); 'jmd. wendet sich durch eine Geste an eine bestimmte Person' (*jmdm. zublinzeln, jmdm. zulächeln, jmdm. zuwinken*); 'jmd. / ein Tier macht etw. mit viel Energie' (*zubeißen, zugreifen, zuschlagen*); 'jmd. bekommt etwas' (*jmdm. etw. zubilligen, jmdm. etw. sichern, jmdm. etw. zuteilen*); 'etw. wird in eine bestimmte Form / einen Zustand gebracht' (*etw. zuschneiden, etw. zurichten, etw. zuspitzen*); 'jmd. / etw. kommt hinzu' (*etw. zugießen, etw. zurechnen, etw. zuwenden*). Najveći broj 'zu-glagola' spada u tranzitivne glagole, a imamo i glagole koji zahjevaju dva objekta (akuz. i dat.).

1.3. Odvojivi / neodvojivi glagolski prefiksi

Ostali prefiksi koji se pridodaju glagolima kako bi se modificiralo njihovo značenje su i **durch-, über, um-, unter-** i **wider-**.²¹ Izdvojili smo ih u

²¹ Talanga (2013), str. 128 navodi da je broj glagola tvorenih s ovim prefiksima 735 poziva-

posebnu skupinu iz razloga što ovisno o njihovom naglašavanju oni mogu biti odvojivi, ali i čvrsto povezani s osnovnim glagolom, dakle neodvojivi.

Ako je naglasak na prefiksu on se uvijek odvaja od glagola u prezentu (*durchlesen – liest durch*) i preteritu (*las durch*) dok se u participu II. ponovo spaja s osnovnim glagolom uz napomenu da se između prefiksa i osnove glagola dodaje *ge-*²² ukoliko je to prema pravilima o tvorbi participa II. (*dur-ch-ge-lesen*). Ako je naglasak na osnovi riječ je o neodvojivom prefiksu koji ostaje uvijek čvrsto povezan uz glagol bez obzira u kojem se vremenu koristi (*durchschreiten – durchschreitet / durchschritt*) uz napomenu da u tom slučaju particip II. tvore bez prefiksa *ge-* (*durchschritten*).

Posebnu podskupinu čine glagoli koji su naočigled isti, samo njihov izgovor ukazuje na morfološke i semantičke razlike među njima što ćemo pokazati na slijedećim primjerima: *durchfahren – fährt durch – fuhr durch – dur-ch-ge-fahren*. Značenje ovoga glagola je 'durch eine enge Stelle, eine Öffnung (hindurch)fahren / durch etw. (quer) durchfahren (*Im Urlaub fahren wir durch Kroatien durch.*) / ohne Pause durchfahren'. Za razliku od prvoga glagol *dur-chfahren – durchfahrt – durchfuhr – durchfahren* je naglašen na osnovnom glagolu, ne odvaja se nikada od osnove i ne tvori particip II. s prefiksom *ge-*. Njegovo značenje je 'von einer Grenze eines Gebietes zur anderen fahren (*Im Urlaub durchfuhren wir Kroatien*)'.

Prefiks *durch-*²³ povezuje se isključivo s jednostavnim glagolima (*durchgehen*), ali i s denominalnim tvorenicama nastalim konverzijom (*dur-chbluten*). Značenja prefikslnih glagola s naglašenim *durch-* su: 'etw. ist vollständig, von Anfang bis zum Ende, gemacht' (*etw. durchdiskutieren, etw. durchlesen, etw. durchrechnen*); 'etw. wird geteilt oder gespalten' (*etw. durchbeißen, etw. durchreißen, etw. durchsägen*); 'jmd. / etw. geht in einen Raum, ein Gebiet hinein- und wieder hinaus' (*durch etw. durchgehen, durch etw. durchreisen, durch etw. durchschwimmen*); 'ein Material, Stoff wird als

jući se na Velimira Petrovića (1991) i njegovu knjigu *Bildung und Gebrauch des Verbs in der deutschen Gegenwartssprache*, Osijek, str. 214–273. Glagoli su pobrojani u *Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in 6 Bänden* (Dudenverlag Mannheim, 1977–1981).

²² Particip II. se u njemačkom jeziku tvori pomoću prefiksa *ge-* (*kommen / gekommen; lernen / gelernt*) osim kod glagola koji završavaju na *-ieren* (*studieren / studiert*) i glagola kojima prethodi nenaglašeni prefiks (*bekommen / bekommen; erlernen/ erlernt*). Kod prefikslnih glagola s naglašenim prefiksima *ge-* se pozicionira između prefiksa i osnovnog glagola (*ankommen / an-ge-kommen; anlernen / an-ge-lernt*).

²³ Talanga (2013) na str. 129 navodi da ima oko 290 glagola s *durch-* od kojih je 160 (55,2%) uvijek odvojivo (naglašeno na prefiksu), 40 (13,8 %) uvijek neodvojivo (naglašeno na osnovnoj riječi), 70 (24,1%) glagola se upotrebljava i naglašeno i nenaglašeno, ali sa semantičkom razlikom, a 20 (6,9%) glagola se koristi i kao odvojivi i kao neodvojivi glagol bez semantičke razlike.

Hindernis überbrückt' (*durch etw. durchblicken, durch etw. durchhören, durch etw. durchsehen*); 'Überwindung eines Hindernisses' (*sich durchboxen, sich durchlügen, sich durchschlagen*); 'Intensivierung des im Basisverb Gennanten' (*durchbiegen, durchhauen, durchpeitschen*).

Glagoli kod kojih se prefiks **durch-** ne odvaja od osnove imaju slijedeće značenje: 'eine Bewegung geht von der Grenze eines Raumes oder Gebietes zur anderen' (*etw. durcheilen, etw. durchegeln, etw. durchwandern*).

S prefiksom **über-** spajaju se uglavnom jednostavni glagoli (*überfahren, überlesen*), rijetko konverzijom od imenica ili pridjeva nastali glagoli (*überpflanzen ← pflanzen (← Pflanze) / übermüden (← müde)*). Uglavnom se radi o neodvojivim glagolima. Njihova značenja su: 'eine Bewegung von einem Punkt zum anderen machen, indem man über etw. fährt, fliegt, springt usw.' (*überfliegen, überschreiten, überqueren*); prefiksom se izražava da 'etw. eine Fläche bedeckt' (*etw. überdeecken, etw. überkleben, etw. überziehen*); 'eine Person oder Sache ist größer, länger, stärker u. Ä. als eine andere' (*jmdn. / etw. überbieten, etw. überragen, etw. übertönen*); 'man prüft etw., um es dann besser zu machen' (*überarbeiten, überdenken, überprüfen*).²⁴ Broj glagola s naglašenim prefiksom je dosta manji i njima se opisuje 'dass etw. über eine Grenze oder über einen Rand hinausgeht' (*überkochen, überschäumen, übersprudeln*); oni također označavaju 'dass eine Handlung von einer Seite zur anderen geht' (irgendwohin *überlaufen, übertreten, überwechseln*).

Um- se kao prefiks pojavljuje kod jednostavnih (*umdrehen, umkehren, umschreiben*) i složenih glagola (*umbenennen, umbesetzen, umerziehen*) ali i osnovama koje su izvedene od pridjeva (*umrunden ← runden (← rund)*) ili imenica (*umsegeln ← segeln (← Segel)*). Ako je prefiks naglašen značenja su slijedeća: 'die Stellung oder Lage einer Person oder Sache wird, z. B. von vorn nach hinten, von innen nach außen oder vom Stehen zum Liegen verändert' (*etw. umbiegen, etw. umhauen, jmdn. / etw. umstoßen*); 'eine Bewegung führt von einem Ort an einen anderen, von einem Behälter in einen anderen' (*etw. umgießen, etw. umladen, umziehen*); 'eine Handlung wird in neuer, anderer Weise wiederholt, um einen Zustand zu ändern' (*etw. umbauen, jmdn. / sich umkleiden, etw. umstellen*). Ako je prefiks **um-** nenaglašen on opisuje 'eine Bewegung oder Lage in der Form eines Kreises oder eines Bogens' (*etw. umfahren, etw. umfliegen, jmdn. / etw. umlagern*).²⁵

²⁴ Ovih glagola je 203. Od toga je uvijek neodvojivo (nenaglašeno) 90 (55,2%) glagola, uvijek odvojivo 30 (18,4%), i odvojivo i neodvojivo 40 (24,5%), a tek 3 (1,8%) glagola bez obzira jesu li naglašena ili nenaglašena ne pokazuju nikakvu semantičku razliku (*überführen / überführen; überpflanzen / überpflanzen; übersiedeln / übersiedeln*). Usp. Talanga (2013), str. 130f.

²⁵ Od 278 glagola s prefiksom **um-** 136 spada u odvojive, a 72 glagola u neodvojive glagole.

Glagoli s naglašenim prefiksom **unter-** imaju slijedeća značenja: ‘eine Bewegung verläuft so, dass jmd. / etw. nach unten (tiefer als erwartet) kommt’ (etw. **unterlegen**, etw. **unterschieben**, jmdn. / etw. **untertauchen**); ‘etw. wird mit etw. gemischt’ (etw. **untergraben**, etw. **untermischen**, etw. **unterrühren**); ‘etw. ist zu klein (intensiv), zu niedrig’ (etw. **unterbelegen**, etw. **unterbezahlen**, etw. **unterbewerten**). S nenaglašenim prefiksom značenje je ‘die Bewegung ist unter etw.’ (**unterfahren**, **unterführen**, **unterqueren**).²⁶

S prefiksom **wider-** tvore se i naglašeni (**widerspiegeln** – *spiegelte wider* – h. **widergespiegelt**) i nenaglašeni glagoli (**widersprechen** – *widersprach* – h. **widersprochen**). Značenje glagola s ovim prefiksom je: ‘das Dagegensein, mit der Bedeutung *wider-*’, što odgovara i značenju istoimenoga prijedloga (**widerraten**, **widerstehen**, **widerstreiten**); ‘etw. bewegt sich hin ↔ zurück’ (**widerhallen**, **widerklingen**, **widerstrahlen**).²⁷

1.4. Analiza prijevodnih ekvivalenata

Od 239 prefiksálnih glagola koji čine naš korpus 119 (49,79%) primjera spada u skupinu pravih prefiksálnih glagola, 98 (41%) primjera su glagoli s odvojjim prefiksima, a 22 (9,21%) primjera spadaju u skupinu glagola s odvojjim / neodvojjim prefiksima.

Primjeri za analizu ekscerpirani su iz udžbenika „Deutsch für Juristen 1“²⁸ prema kojem studenti prava uče i polažu ispit iz njemačkog kao jezika struke. Kako su i prijevodne vježbe sastavni dio ovog kolegija pokušali smo morfosemantičkom analizom odrediti smjernice za lakše prevođenje ove vrste glagola na hrvatski jezik vodeći računa o njihovoj uporabi i značenju unutar pravne struke te ujedno utvrditi kako ih prevodimo na hrvatski jezik. Zbog ograničenosti prostora prikazat ćemo samo neke od analiziranih glagola i njihove specifičnosti unutar jezika pravne struke.

a) Kao prave prefiksálne glagole izdvojili smo 119 primjera u navedenom udžbeniku. Od toga su 44 glagola s prefiksom **be-**, 33 s **ver-**, 31 s **er-**, 10

35 glagola pojavljuje se u oba oblika s (uglavnom) različitim značenjem (**umgeben** / **umgeben**). Više kod Talanga (2013), str. 131f.

²⁶ S ovim prefiksom od 104 glagola 48 ih je s naglašenom osnovom, kod 20-ak je naglasak na prefiksu, ostalih 18 parova su i naglašeni i nenaglašeni s jasnom razlikom u značenju.

²⁷ Talanga (2013: 134), navodi da ima samo 15 glagola od kojih 9 spada u nenaglašene (**widerfahren**, **widerlegen**, **widerraten**, **widerrufen**, **sich widersetzen**, **widersprechen**, **widerstehen**, **widerstreben** i **widerstreiten**), 4 su s naglašenim prefiksom (**widerklingen**, **widerschallen**, **widerscheinen**, **widerstrahlen**), a kod dva se naglasak mijenja bez semantičke promjene (**widerhallen** / **widerhallen**; **widerspiegeln** / **widerspiegeln**).

²⁸ Šarčević, S., Sokol, N., Topolnik, V.: *Deutsch für Juristen I*, VII. potpuno prer. i dop. izd., Narodne novine, Zagreb, 2002, 114 str.

s *ent-* i samo 1 glagol s prefiksom *zer-*. (Usp. 1.1.)

Da nam prefiksi osim što modificiraju značenje osnovnog glagola služe kako bismo nešto sažeto (ekonomično) izrazili te izbjegli preduge opisujuće fraze već smo ranije naglasili, međutim uporabom prefiksalsnih glagola aktiviraju se i novi semantički sadržaji pa se njihovo značenje često ne može više izvesti iz zbira značenja njihovih dijelova. Riječ je o idiomatiziranim glagolima koje studenti (pre)poznaju i ispravno prevode (kao npr. *beginnen*, *besitzen*; *verbreiten*, *verlangen*, *erlauben*, *erklären*; *entscheiden*, *entsprechen*; *zerstören* i sl.)²⁹. Nešto veće poteškoće nastaju kod glagola kao što su *beerben*, *beglaubigen*, *bestreiten*; *verabschieden*, *verhängen*, *vernehmen*; *erstrecken*, *erlassen*, *erstatten*; *entheben*, *entlassen*, *entziehen* itd. Unatoč tome što nam je poznato značenje osnovnoga glagola nedoumice nastaju pri tumačenju prefiksalnoga glagola. Postavlja se pitanje u kojoj je mjeri značenje drugačije u odnosu na osnovni glagol. Ako analiziramo glagole *erben* i *beerben* prvo što uočavamo jeste da prefigirani glagol postaje tranzitivni glagol (*beerben*_(vt) – *beerbte* – *h. beerbt*) koji parafraziramo kao ‘jmds. Erbe antreten / jmds. Nachlass erhalten’, za razliku od njega osnovni glagol (*erben*_(vt/i) – *erbte* – *h. geerbt*) znači ‘(etw.) von jmdm. erben’. Ako analiziramo slijedeće rečenice primjećujemo da u hrvatskom prijevodu između *erben* i *beerben* nema bitne semantičke razlike (*Otto hat ein Haus von seinem Onkel geerbt.* – *Otto je naslijedio kuću od svoga ujaka.* / *Otto hat seinen Onkel beerbt.* – *Otto je naslijedio svoga ujaka.*). Razlika je samo na morfosintaktičkoj razini pa je zbog toga važno glagol promatrati u kontekstu u kojem se pojavljuje.

Zanimljiv primjer je i *verabschieden* (*Der Kroatische Sabor hat das Gesetz verabschiedet.* – *Hrvatski sabor je prihvatio zakon.*). Ovdje se radi o pravnom terminu ‘*ein Gesetz verabschieden* (*prihvatiti zakon*)’, a ne o značenju ‘otпустiti’ koji također nalazimo kao značenje u Njemačko-hrvatskom rječniku.³⁰

Za glagol *entheben*_(vt) – *enthob* – *h. enthoben* u njemačkom jeziku imamo slijedeća značenja: ‘jmdn. etwas (Gen.) entheben’, npr. *Der Minister wurde wegen einer Affäre seines Amtes enthoben.* – *Ministar je otpušten iz službe zbog jedne afere.* / *Dieser Mühe kann ich dich entheben.* – *Mogu te riješiti te muke.*

Glagol *erlassen* – *erließ* – *h. erlassen* može imati različita značenja. U pravnom jeziku njegovo značenje je ‘etw. Offizielles schriftlich beschließen

²⁹ Više o značenju i primjeni ovih glagola u *Langenscheidts Großwörterbuch – Deutsch als Fremdsprache*, 5. Aufl., Langenscheidt KG, Berlin – München, 2002. i *DUDEN – Das Herkunftswörterbuch*, Bd. 7, 2. Aufl., Dudenverlag, Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich, 1997.

³⁰ Šamšalović, dr. Gustav: Njemačko-hrvatski ili srpski rječnik, 10. izd., Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1986, str. 973.

(und der Öffentlichkeit bekannt machen)', u hrvatskom jeziku bismo koristili glagol 'donijeti (zakon, uredbu, naredbu i sl.)'. Npr. *Ohne Landtag kann kein Gesetz erlassen oder abgeändert werden. – Bez pokrajinskog parlamenta ne može se nijedan zakon donijeti ili promijeniti.* Ovisno o kontekstu ovaj prefiksni glagol može u hrvatskom jeziku imati i slijedeća značenja: 'otпустiti, oprostiti (*jmdm. etw. erlassen*), brisati (*Steuern erlassen*), izdati (*ein Schreiben, einen Brief erlassen*), zapovijediti (*einen Befehl erlassen*), raspisati (*einen Steckbrief gegen jmdn. erlassen*)'.

Od 119 pravih prefiksanih glagola 77 (63,87%) su pravilni glagoli, a 43 (36,13%) spada u skupinu jakih i nepravilnih glagola u njemačkom jeziku. Za njih je karakteristično da se prefiks ne odvaja od osnovnog glagola te da particip II. ne tvore pomoću prefiksa **ge-** (*bestrafen – bestrafte – hat bestraft; entkommen – entkam – ist entkommen*).

Analizom smo utvrdili da se za svaki njemački prefiks prilikom prijevoda u hrvatskom jeziku koristi i po nekoliko različitih prefiksa.³¹ Ako je njemački glagol s prefiksom **be-** u hrvatskom jeziku također prefiksni glagol na raspolaganju nam stoje slijedeći prefiksi s njihovim alternantama: *do-*, *iz-* (*is-*), *na-*, *nad-*, *o-*, *od-* (*ot-*), *ob-*, *po-*, *pri-*, *pro-*, *ras-*, *su-*, *za-*. Za **er-** imamo *do-*, *iz-* (*is-*), *od-* (*ot-*), *po-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *su-*, *u-*, *za-*; za **ent-** pojavljuju se *iz-*, *na-*, *od-* (*op-*), *od-* (*ot-*), *po-*, *pro-*, *raz-*, *s-* (*sa-*) i *u-*, a za **ver-** stoje *do-*, *is-*, *ob-*, *od-*, *na-*, *po-*, *pre-*, *pri-* i *us-*. Za **zer-** smo u korpusu imali samo 1 primjer koji se prevodi s prefiksom *raz-* u hrvatskom jeziku. Međutim pregledom 'zer-glagola' u rječniku uočili smo da je upravo *raz-* sa svojim alternantama (*ras-* / *raš-*) najčešći, iako se pojavljuju i primjeri s *iz-* (*is-*), *po-* i *pre-*.

b) Od 98 prefiksanih glagola s naglašenim prefiksom u našem korpusu je 17 (17,35%) glagola s **ab-**, 16 (16,33%) s **an-**, 5 (5,1%) s **auf-**, 14 (14,29%) s **aus-**, 5 (5,1%) s **bei-**, 20 (20,41%) s **ein-**, 4 (4,08%) s **nach-**, 10 (10,2%) s **vor-** i 7 (7,14%) s **zu-**.

Glagole s odvojitivim prefiksima uglavnom možemo parafrazirati i (pro) tumačiti, ako poznamo značenje njihovog osnovnog glagola te značenje prefiksa koji se u njemačkom jeziku pojavljuju i kao prijedlozi. Pa tako **ab-** može imati različita značenja u smislu nekog odvajanja, prekidanja, promjene stanja, intenziviranja ili negativnog vrednovanja (usp. 1.2.). S ovim prefiksom se podjednako povezuju i pravilni i nepravilni glagoli, a najčešći prefiksi u hrvatskom jeziku su *o-* (*opozvati* < *abberufen*), *od-* (*odustati* < *absehen*), *iz-*

³¹ U hrvatskom jeziku glagoli se tvore s 19 prefiksa, od kojih 9 ima više alternanti. To su: *do-*, *iz-* (*is-* / *iš-* / *iza-* / *i-*), *mimo*, *na-*, *nad-* (*nat-* / *nada-*), *o-*, *ob-* (*op-* / *oba-*), *od-* (*ot-* / *oda-*), *po-*, *pod-* (*pot-* / *poda-*), *pre-*, *pred-* (*pret-*), *pri-*, *pro-*, *raz-* (*ras-* / *raš-* / *raž* / *raza-* / *ra-*), *s-* (*z-* / *š-* / *sa-*), *su-*, *u-*, *uz-* (*us-* / *uš-*, *uza-*) i *za-*. Više o tome kod BARIĆ, E. i dr.: *Hrvatska gramatika*, II. promijenjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1997, str. 379ff.

(*iznuditi / iznuđivati* < *abnötigen*), *raz-* (*razgraničiti, razmeđiti* < *abgrenzen*), *u-* (*ukinuti / ukloniti* < *abschaffen*) i *za-* (*zaključati* < *abschließen*).

An- spada u visoko produktivne prefikse u njemačkom jeziku, a najčešće opisuje početak ili izvršavanje neke radnje do određene točke, povezivanje s nečim ili intenziviranje nečega. U našem korpusu ga nalazimo s 10 primjera pravilnih i 6 primjera nepravilnih glagola od kojih su većina glagoli koje koristimo i u razgovornome jeziku. Možda je glagol *anstrengen* jedan od rijetkih glagola koji možemo opisati kao pravni termin. Ovaj glagol inače ima značenje *naprezati (se) / sich anstrengen*, međutim u pravnom kontekstu njegovo značenje je '*započeti / pokrenuti postupak ili parnicu = ein Verfahren / einen Prozess anstrengen*'. Zanimljiv primjer je i *anrufen* sa značenjem *dozivati / dozvati*, međutim u pravnom kontekstu on može značiti '*prizvati / prizivati se na viši sud < ein höheres Gericht anrufen*'. Kao što vidimo i za ovaj prefiks imamo nekoliko različitih hrvatskih prefiksa koji se koriste prilikom prevođenja. Najčešće su to *iz-* (*izjednačiti* < *anarten*), *o-* (*odati* < *angeben*), *po-* (*pokazati* < *angeben*), *pri-* (*priznati* < *anerkennen*) i *za-* (*započeti* < *anstrengen*).

S prefiksom *auf-* imali smo samo 5 primjera iako se radi o dosta produktivnom prefiksu. Kod glagola *aufheben* (*podići nešto*) u pravnom jeziku dolazi do promjene značenja. Tako izraz '*ein Gesetz aufheben*' ima značenje '*dokinuti zakon*' ili '*Räuber aufheben*' = '*pohvatati razbojnike*'. Za prevođenje na hrvatski jezik glagoli s *auf-* pojavljuju se sa slijedećim prefiksima što smo provjerili u rječniku: *do-* (*dokazati* < *aufzeigen*), *iz-* (*izlaziti* < *aufgehen* (*Sonne*)), *na-* (*nametnuti* < *aufserlegen*), *o-* (*oprati* < *aufwaschen*), *po-* (*popraviti* < *aufbessern*), *pro-* (*proglasiti* < *aufbieten*), *ras-* (*raspremiti* < *aufräumen*), *u-* (*utisnuti* < *aufdrucken*), *us-* (*uspraviti se* < *s. aufrichten*), *u-* (*uhvatiti* < *auffangen*) *uz-* (*uzdići se* < *aufbringen*)³².

Prefiksalsni glagoli s *aus-* dosta su zastupljeni u pravnom kontekstu. U švicarskom zakonodavstvu se za '*izreći kaznu*' kaže '*eine Strafe ausfallen*'. I glagoli kao *aussagen* (*izreći*) u pravnom jeziku dobivaju drugačije značenje: '*gegen jmdn. aussagen*' znači '*svjedočiti protiv koga*'; '*ein Urteil aussprechen*' znači '*osuditi / izreći presudu*' i sl. Najčešći hrvatski prefiksi za interpretiranje prefiksa *aus-* su: *is-* (*ispasti* < *ausfallen*), *iz-* (*izlagati* < *auslegen*), *ot-* (*otpraviti* < *ausfertigen*), *pro-* (*proširiti* < *ausdehnen*) i *ras-* (*raspisati* < *ausschreiben*).

Značenje prijedloga *bei* je *kod/pri*, međutim glagolski prefiks *bei-* se u hrvatskom jeziku realizira najčešće s *na-* (*nadoliti* < *beigießen*), *pri-* (*priložiti* < *beifügen*) i *do-* (*dodati* < *beigeben*). Ovaj prefiks nije više produktivan.

³² Usp. Šamšalović (1985), str.78ff.

S prefiksom **ein-** imamo dosta glagola koji se koriste u pravnoj struci s izmjenjenim značenjem: *einsetzen* (umetnuti, postaviti, smjestiti) u izrazu 'jmdn. in seine früheren Rechte einsetzen' = 'vratiti kome oteta prava'; *einleiten* (uvesti, uputiti) dobiva u pravnim izrazima slijedeće značenje 'eine Untersuchung einleiten = povesti istragu'; *eingreifen* (zahvaliti) u 'in jmds. Rechte eingreifen' znači 'dirati u nečija prava' ili 'in einen Streit eingreifen = miješati se u nečiju svađu'; *einbringen* (unositi) za razliku od 'eine Klage einbringen' (predati tužbu / utužiti) ili *Gefangene einbringen* (utamničiti). Kao što vidimo mnogi hrvatski glagoli su također prefiksadni, a najčešće se pojavljuju s **o-** (*ocijeniti* < *einschätzen*), **ras-** (*raspodijeliti* < *einteilen*); **raz-** (*razbiti* < *einschlagen*); **po-** (*postaviti* < *einsetzen*); **pri-** (*priučiti* < *einarbeiten*); **raz-** (*einschlagen* < *razbiti*) i dr.

Glagoli s **nach-** se u hrvatskom jeziku često prevode s 'naknadno + značenje osnovnoga glagola' *nachbestellen* = **naknadno** naručiti i sl. Ukoliko se i u hrvatskom jeziku pojavljuju kao prefiksadni glagoli vrlo često su tvoreni pomoću **do-** (*dograditi* < *nachbauen*); **na-** (*nadoplaciti* < *nachbezahlen*); **o-** (*oponašati* < *nachahmen*); **po-** (*popustiti* < *nachlassen*); **pod-** (*podrediti* < *nachordnen*); **pre-** (*pretiskati* < *nachdrucken*); **u-** (*ugledati se* < *nacharten*) itd.

Vor- kao prefiks u našem korpusu imamo kod 10 glagola koji su i u hrvatskim prijevodima većinom prefiksadni glagoli s **iz-** (*izvijestiti* / *izvoditi* < *vortragen*); **po-** (*pozvati* < *vorrufen*) ili **pri-** (*pripravljati* < *vorbereiten*). Također često označavaju da je nešto 'ispred' ili 'da se postavlja ispred nečega', npr. *vorsetzen* < staviti **pred**; *vorstellen* < staviti **pred** (**naprijed**); *vortreiben* < goniti **naprijed** i dr.

Zadnji prefiks koji spada u ovu skupinu je **zu-**. Unatoč činjenici da spada u jako produktivne glagolske prefikse u korpusu je zastupljen tek sa 7 primjera koji nisu posebni pravni izrazi. U hrvatskim se prijevodima realiziraju kroz tvorbu sa slijedećim prefiksima: **do-** (*dosuditi* < *etw. zusprechen*); **na-** (*namijeniti* < *zudenken*); **po-** (*pokriti* < *zudecken*); **pri-** (*prilicati* < *zustehen*) ili **za-** (*zahtijevati* < *zumuten*).

Svi navedeni prefiksi spadaju u naglašene i prema pravilima tvorbe prezenta i preterita odvajaju se od osnovnog glagola i pozicioniraju iza njega (*einteilen* – *ich teile ein* / *ich teilte ein*) neovisno da li se radi o pravilnim ili nepravilnim glagolima. U participu II. prefiks se ponovo spaja s osnovnim glagolom dopuštajući umetanje prefiksa **ge-** između njih (*ein-ge-teilt*).

c) Za prefiksne glagole koji su tvoreni s odvojivim / neodvojivim prefiksima imali smo 22 primjera od kojih je po 7 (63,64%) s **unter-** i **über-**, 5 (22,73%) s **um-**, 3 (13,64%) s **durch**, dok s prefiksom **wider-** nismo u korpusu imali nijedan primjer.

– *Das Untersuchungsverfahren wurde **durchgeführt**.*

Kod glagola *durchführen* (*führt durch – führte durch – h. durchgeführt*) prefiks **durch-** se ubraja u naglašene prefikse, dakle odvojive od osnovnog glagola, a particip II. se u tom slučaju tvori s prefiksom *ge-*. Moguća značenja u njemačkom jeziku su ‘durch etw. führend begleiten / (etwas Geplantes) in allen Einzelheiten verwirklichen’ (hrv. *provoditi, provesti*).

– *Die Polizei hat die Wohnung durchsucht.*

Ovdje se radi o nenaglašenom prefiksu koji se ne odvaja od osnovnog glagola (*durchsuchen – er durchsucht / durchsuchte / h. durchsucht*) te ne tvori particip II. pomoću prefiksa *ge-* (kao ni kod ‘pravih prefiksa’). Značenje glagola je ‘in etw. gründlich suchen, um etw. / jmdn. zu finden’ (hrv. *pretražiti*).

Neko opće pravilo je da se u slučaju naglašanih (odvojivih) prefiksa radi o konkretnom, a kod nenaglašanih (neodvojivih) prefiksa o prenesenom značenju. Ponekad potpuno isti glagol u grafičkom smislu ovisno o tome da li je prefiks naglašen ili ne ima različita značenja što ćemo najbolje pokazati na slijedećim primjerima iz korpusa:

– *übergehen – geht über / ging über / ist übergegangen* (*prijeći / prela-ziti prijeko*)

Als der Vater starb, ging das Haus in den Besitz seiner Kinder über.
(konkretno)

– *übergehen – es übergeht / überging / hat übergangen* (*mimoići*)

Man hat sie im Testament übergangen. (u prenesenom smislu)

1.5. Zaključak

Glagoli općenito vrijede kao dosta složen dio njemačke gramatike koji strancima pričinjava dosta poteškoća. Prefigiranje glagola znatno obogaćuje njemački leksik, ali sa sobom nosi i niz problema. S jedne strane to je neujednačena terminologija za prefikse kao tvorbene elemente koja znatno varira od autora do autora, a s druge strane to su semantičke interpretacije samoga prefiksa, ali i prefigiranoga glagola u cjelini. Najjednostavnija podjela je na *nenaglašene* (*neodvojive*) i *naglašene* (*odvojive*) *prefikse*. Nenaglašeni prefiksi (*be-*, *er-*, *ver-* i *zer-*) smatraju se pravim prefiksima, za njih postoje jasna gramatička pravila o tvorbi, morfološkim karakteristikama i njihovom korištenju u sintaktičkom smislu. Međutim na semantičkoj razini prefigirani glagoli uglavnom se (dosta) udaljavaju od osnovnoga glagola, a pomoću neodvojivog prefiksa dobivaju sasvim drugačije značenje koje obično nije u prepoznatljivoj vezi s njim (*Ich gebe dir das Buch. / Ich vergebe dir das Buch*). Prilikom prevođenja za svaki od navedenih prefiksa na raspolaganju nam stoji čitava lepeza prefiksa u hrvatskom jeziku, tako da se sama po sebi nameće opcija konzultiranja riječnika i učenja takvih glagola u kontekstu.

Prefiksi koji se u literaturi navode kao odvojivi (*ab-, an-, auf-, aus-, bei-, nach-, vor-, zu-*) u jeziku se pojavljuju i kao druge vrste riječi (prijedlozi). Oni se mogu definirati kao višeznačni pa je stoga potrebno znati / naučiti značenje koje pojedini prefiks sam po sebi ima, ali i sintagmu (npr. *jmdm. etw. nachsenden*) u kojoj se prefigirani glagol u rečenici koristi.

Prilikom analize kao posebno zahtjevni pokazali su se glagolski prefiksi koje u njemačkom jeziku nalazimo i kao odvojive i neodvojive (*durch-, über-, um-, unter- i wider-*). Osim gramatičkih pravila potrebno je znati da se ovisno o njihovoj naglašenosti svaki od ovih prefiksa može pojaviti s konkretnim ili apstraktan značenjem.

Analizom prijevodnih ekvivalenata iz korpusa utvrdili smo da se većina njemačkih prefiksálnih glagola kao takvi pojavljuju i u hrvatskom jeziku (229 odn. 95,82%). Kao najveći izazov nameće se potreba jedne iscrpnije analize hrvatskih prefiksa kao i njihova povezanost sa svakim od ranije navedenih njemačkih prefiksa neovisno o vrsti prefigiranja njemačkih glagola.

LITERATURA

- BARIĆ, E. i dr., *Hrvatska gramatika*, II. promijenjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
- DONALIES, E., Präfixverben, Halbpräfixverben, Partikelverben, Konstitutionsverben oder verbale Gefüge? Ein Analyseproblem der deutschen Wortbildung, In: *Studia Germanica Universitatis Vesprimiensis* 3, 1999a, s. 127–143.
- DONALIES, E., *Die Wortbildung des Deutschen*, 2. überarbeitete Auflage, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 2005.
- DUDEN, *Die Grammatik* 4, 5./ 8. Aufl., Dudenverlag, Mannheim, Wien, Zürich, 2005.
- EISENBERG, P., *Grundriss der deutschen Grammatik*, Bd. 1: Das Wort. Stuttgart/Weimar, 1998.
- ENGEL, U., *Deutsche Grammatik*, 3., korrigierte Auflage, Julius Gross Verlag, Heidelberg, 1996.
- FLEISCHER, W. & BARZ, I., *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*, 2., durchgesehene und ergänzte Auflage, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1995.
- HENZEN, W., *Deutsche Wortbildung* (= Sammlung kurzer Grammatiken germanischer Dialekte, Ergänzungsreihe Nr. 5), 3., durchgesehene und ergänzte Aufl., Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1965.
- LANGENSCHIEDS GROSSWÖRTERBUCH, *Deutsch als Fremdsprache*, 5. Aufl., Langenscheidt KG, Berlin und München, 2002.

- OLSEN, S., GE-Präfigierungen im heutigen Deutsch. Ausnahmen von der ‘Righthand Head Rule’?, In: *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur (PBB Tübingen)* 113, 1991, str. 336–366.
- ORTNER, H. & ORTNER, L., *Zur Theorie und Praxis der Kompositaforschung*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 1984.
- ŠAMŠALović, Dr. G., *Njemačko-hrvatski ili srpski rječnik*, 10. izd., Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1986.
- ŠARČEVIĆ, S., SOKOL, N., TOPOLNIK, V., *Deutsch für Juristen I*, VII. Potpuno prer. i dop. izd., Narodne novine, Zagreb, 2002.
- TALANGA, T., *Einführung in die Wortbildung der deutschen Sprache*, Filozofski fakultet, Osijek, 2013.
- ZELJKO-ZUBAC, R., *Deutsche Wortbildung für Germanistikstudenten*, Sveučilište u Mostaru, Pressum, Mostar, 2019.

Ružica ZELJKO-ZUBAC & Senka MARINČIĆ

ON GERMAN PREFIX VERBS AND THEIR TRANSLATION INTO CROATIAN LANGUAGE

Although verbs are in the third place according to their number, they have a very significant role in the German vocabulary. From one side verb is a core of predication, from the other side it has very significant semantic tasks. Besides simple verbs, in the German language there are many verbs that are formed by different prefixes. Every added prefix changes the meaning of the newly-formed verb either completely or partly. In German prefixes appear as separable or inseparable formation elements. This paper analyzes German prefix verbs at the morphological and semantic level and compares them to the translation realizations in the Croatian language.

Key words: *prefix verbs, separable, inseparable, German, Croatian, morphological analysis, semantic analysis, translation realizations*